

УДК 37.013.42:008.1-053.5

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ І ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ШКІЛ: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ

Антон Ананьєв

Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Ушинського,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, 65020, Україна,
e-mail: aam@pdpu.edu.ua

Юрій Вінтюк

Національний університет "Львівська політехніка",
вул. Квітнева, 6, м. Львів, 79044, Україна,
e-mail: yurvin@ukr.net

Здійснено аналіз результатів низки попередніх досліджень впливу стану здоров'я старшокласників на процес їхнього професійного самовизначення з метою з'ясування соціальної детермінації виявлених закономірностей. Наведено дані про аналітичне дослідження даної проблеми, а також виявлені соціальні чинники, які детермінують процес професійного самовизначення в учнів шкіл. Проаналізовано результати проведеного емпіричного дослідження, яке проводилося у два етапи і складалося з констатуючого і формуючого експериментів. Одержані дані піддано аналізу для виявлення у них соціальної складової, виявлено соціальні чинники, що зумовлюють ефективність профорієнтаційної роботи в сучасних загальноосвітніх закладах, а також впливають на стан здоров'я школярів. Зроблено висновки з проведеної роботи, врахування яких дозволить покращити методику профорієнтаційної роботи з учнями шкіл у сучасних умовах.

Ключові слова: професійне самовизначення, професійно важливі якості особистості, показники здоров'я, детермінація, соціальна зумовленість.

1. Постановка проблеми

Проблема здоров'я людини була винятково важливою на всіх етапах суспільного розвитку, не втратила вона своєї актуальності і в наш час. Адже в усі часи здатність будь-якого суспільства до виживання, як і до досягнення добробуту та благополуччя залежала від здоров'я та працездатності його членів. Сьогодні ми намагаємося розбудувувати власну, незалежну державу, яка повинна забезпечити високий життєвий рівень для всіх громадян. Один з аспектів цієї важливої, загальнодержавної проблеми – створення умов для адекватної самореалізації всіх членів суспільства, підлітків і молоді передусім. І саме від

того, як ми зможемо сьогодні вирішити дане завдання, зокрема, забезпечення збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління, залежатиме, в кінцевому результаті, успіх поступу нашої держави до загального добробуту і благополуччя.

Проблема, що перебуває у центрі розгляду в даному дослідженні: незважаючи на те, що вимоги до стану здоров'я працівника в сучасних умовах, за наявності конкуренції на ринку праці, є доволі високими і продовжують підвищуватися, стан здоров'я молоді, яка готується до активної участі у всіх сферах господарської діяльності країни, є неприпустимо низьким, і продовжує погіршуватися. Розглядаючи лише соціальний аспект, дане протиріччя можна сформулювати наступним чином: суспільство вимагає від кожного члена високого рівня освіченості та працездатності, проте не може його забезпечити. Дана невідповідність потребує ретельного розгляду, з метою з'ясування її причин, можливих наслідків та пошуку шляхів подолання.

Мета роботи: проаналізувати результати досліджень впливу стану здоров'я учнів шкіл на процес їх професійного самовизначення (ПСВ) для виявлення соціальних наслідків ігнорування виявлених закономірностей у профорієнтаційній роботі з учнями загальноосвітніх шкіл.

2. Вихідні передумови дослідження

Дана проблема не раз привертала увагу фахівців, оскільки завданням педагогіки, в усі часи, було виховання здорового і працездатного підростаючого покоління. Проте у сучасній фаховій літературі зустрічається обмаль публікацій на дану тему, тому можна зіслатися переважно на публікації матеріалів власних досліджень [1–21]. Аналіз публікацій на дану тему дає змогу виявити кілька найважливіших аспектів даної проблеми [8; 11; 12]: філософський, валеологічний, психологічний, педагогічний і соціальний.

1. *Філософський аспект* передбачає розгляд проблеми з позицій пошуку місця людини в світі, формування світоглядних засад її буття як у світі загалом, так і в суспільстві зокрема, а також з позицій формування особистості людини. У першу чергу слід відзначити пошук людиною свого місця у світі і в суспільстві, що передбачає вибір нею певних видів діяльності, які дають їй змогу задовільнити наявні потреби. Таким чином проблема буття людини у світі пов'язана з проблемою її професійного самовизначення. Під професійним самовизначенням розуміють процес активного пошуку і усвідомлення особистістю свого місця у системі суспільних відносин, з'ясування сенсу свого життя на основі певної особистої системи ціннісних орієнтацій (К. Абульханова-Славська, Л. Виготський, Є. Клімов, Г. Костюк, Н. Пряжников, С. Рубінштейн та ін.).

2. *Валеологічний аспект* проблеми полягає в тому, що здоров'я людини розглядається як внутрішній ресурс, який дає їй змогу адекватно пристосовуватися до вимог оточуючого середовища: фізичного і соціального. Людина може здійснювати адаптацію до вимог середовища – професійного у т.ч. – лише в межах наявних у неї для цього ресурсів; вихід за дані межі означає початок дезадаптаційних процесів і розвиток патологій. Досліджуючи показники складових здоров'я, можна визначати можливості адаптації людини до середовища, у т.ч. прогнозувати успішність виконання нею різних видів діяльності. На сьогодні

накопичено багато робіт, в яких показано, що організм школярів відрізняється підвищеною чутливістю до різних факторів зовнішнього середовища; тому у них порівняно легко виникають функціональні, а часом і патологічні відхилення в стані здоров'я (М. Амосов, Р. Баєвський, І. Брехман, В. Магльований, К. Павлов та ін.). Однак відсутність життєвого досвіду часто призводить до невірної оцінки своїх можливостей, що призводить до небажаних наслідків.

3. *Психологічний аспект* полягає, передусім, у вивченні психічного і соціального компонентів здоров'я людини, закономірностей їхнього формування, а також впливу на процес професійного становлення особистості підлітків і молоді. Сюди ж слід віднести розробку методів діагностики різних складових здоров'я людини та їхнє експериментальне дослідження. Проте лише виявити показники здоров'я школярів недостатньо – необхідно, щоб вони не тільки знали стан складових свого здоров'я, але й використовували ці знання в практичній діяльності. (А. Голомшток, Л. Йовайша, Є. Клімов, Г. Костюк, Н. Пряжников, Б. Федоришин та ін.). Тому ще одним важливим завданням педагогічної і вікової психології є з'ясування ролі усвідомлення старшокласниками наявного стану здоров'я у процесі професійного самовизначення особистості.

4. *Педагогічний аспект* проблеми полягає в наступному: в процесі виховання підростаючого покоління, підготовки до майбутнього самостійного життя взагалі і до вибору майбутньої професійної діяльності зокрема необхідно враховувати стан здоров'я тих, кого виховують. Реалізація такого підходу дасть можливість оптимізувати педагогічні впливи і уникати розвитку патогенних станів та проявів девіантної поведінки. В процесі психолого-педагогічної взаємодії з тими, кого виховують, постає актуальність врахування відмінностей в стані здоров'я старшокласників, усвідомлення яких визначає здатність людини адаптуватися до вимог оточення, професійного середовища у тому числі. (Є. Клімов, Н. ряжников, В. Рибалка, Н. Ничкало, Б. Федоришин та ін.). Крім цього, необхідно враховувати, що стан здоров'я людини визначає рівень не тільки її фізичної, але значною мірою і психічної, в тому числі розумової працездатності. Від того, як довго може людина зберігати високий рівень працездатності, залежать потенційні можливості її досягнень у будь-якій діяльності.

Результати проведених досліджень [2–14] становлять вихідні передумови даної роботи. Соціальний аспект проблеми не вивчений належним чином і потребує ретельного опрацювання, саме його вивчення становить значний інтерес, оскільки всі процеси, які відбуваються в суспільстві, детерміновані наявними соціальними умовами, що зумовлює актуальність даного дослідження. Так як здійснене дослідження дозволило вивчити і соціальний аспект проблеми, далі буде розглянуто одержані результати саме з позицій їхньої соціальної зумовленості.

5. *Соціальний аспект* проблеми полягає в наступному: від успішності самореалізації в професії кожного члена суспільства залежить стан справ у суспільстві загалом. Тому суспільство зацікавлено в наявності ефективної та дієвої системи професійної орієнтації підлітків і молоді, передусім учнів шкіл, придатної для широкого впровадження та здатної оптимізувати вирішення поставленої проблеми. Даний аспект є важливим через наступне: якщо кожен член суспільства не використовує наявний у нього потенціал, суспільство в цілому теж не може

функціонувати ефективно, притому тим більше, чим більше поширюється дана тенденція. Тому його дослідження є вкрай важливим з огляду на те, що необхідно розкрити і максимально використати всі наявні можливості для подолання тривалої соціально-економічної кризи, в якій перебуває наша країна.

3. Результати дослідження

Аналітичне дослідження було зосереджено на вивченні теоретичних заasad, і передбачало здійснення пошуку в кількох напрямках, зокрема, висвітлення філософського та валеологічного аспектів проблеми. В ході дослідження було здійснено огляд наукових публікацій за темою викладу, пошук та опрацювання сучасних наукових розробок у даному напрямку. Результати аналітичного дослідження проблеми викладено в наступних публікаціях [3; 4; 11]. Стосовно винесеної на розгляд проблеми, проведене дослідження дало змогу з'ясувати наступне.

Первинний вибір професії в більшості випадків відбувається у підлітковому віці, для якого характерне інтенсивне формування як психіки людини, так і організму в цілому. На сьогодні накопичено багато робіт, в яких показано, що організм школярів відрізняється підвищеною чутливістю до різних факторів зовнішнього середовища. Тому в них порівняно легко виникають функціональні, а часом – під впливом несприятливих умов – і патологічні відхилення в стані здоров'я (М. Амосов, Р. Баєвський, І. Брехман, А. Голомшток та ін.). Проте відсутність життєвого досвіду часто призводить до невірної оцінки своїх можливостей. Як показують численні спостереження, при виборі майбутньої професії учні, як правило, не враховують своїх можливостей, зокрема, відповідності рівня фізичного розвитку вимогам обраної діяльності. При цьому неадекватно обрана професія може призвести до погіршення стану здоров'я вже в період її освоєння, до зниження працездатності. А це, в свою чергу, зумовлює дисгармонійність поведінки і діяльності, а також має вплив на формування відповідних якостей особистості. Набуваючи поширення, дана тенденція стає соціальною проблемою.

Професія, яку бажає обрати старшокласник, висуває певні вимоги до працівника, у тому числі до стану його здоров'я. Проте, як свідчить наявний досвід профорієнтаційної роботи, старшокласники сьогодні не мають необхідних знань про здоров'я взагалі, про стан власного здоров'я, про вимоги до здоров'я з боку професії, яку вони бажають обрати, а також про ступінь відповідності вимог професії власним можливостям. Наслідком такої ситуації є те, що професійний вибір, зроблений старшокласниками, часто виявляється неоптимальним, а іноді – патогенним. Наявність невідповідності між станом здоров'я і вимогами професії може призвести не тільки до труднощів у оволодінні нею, зниження продуктивності діяльності за обраним фахом, але й до погіршення наявного стану здоров'я.

Наслідки нераціонального вибору майбутньої професії учнями:

- труднощі освоєння професії;
- утруднена професійна адаптація;
- знижена продуктивність діяльності за обраним фахом;
- невдоволення отриманими результатами діяльності;

- погіршення стану здоров'я працівника;
- розчарування в зробленому виборі, у власних можливостях і в житті взагалі та ін.

Отже, за умови врахування стану власного здоров'я при виборі професії процеси професійної підготовки і професійної адаптації перебігають без ускладнень, не викликають перевтоми, появи хворобливих симптомів, не призводять до розвитку та прогресування професійних захворювань – тобто не мають наслідком зниження стану здоров'я і не перешкоджають успішному опануванню професією та продуктивній діяльності в майбутньому. І навпаки, в разі відсутності врахування стану власного здоров'я при виборі професії, процеси професійної підготовки і професійної адаптації часто перебігають з ускладненнями, призводять до перевтоми, появи хворобливих симптомів, до розвитку та прогресування професійних захворювань – тобто мають наслідком зниження стану здоров'я, і перешкоджають успішному опануванню професією та продуктивній діяльності в майбутньому. Така ситуація, що є соціально небажаною, за умови її поширення теж стає соціальною проблемою.

Емпіричне дослідження проводилося в два етапи і складалося з констатуючого та формуючого експериментів, у ході яких передбачалося вивчення психологічного та педагогічного аспектів проблеми. Результати емпіричних досліджень викладено у ряді публікацій: констатуючого експерименту [2; 4; 9; 10]; формуючого [3; 5; 6; 7].

Констатуючий експеримент передбачав дослідження психологічного аспекту проблеми, і полягав у тому, що за допомогою спеціального комплексу методик досліджувалися дві групи професійно важливих параметрів:

- а) професійно важливі якості особистості;
- б) психологічні і психофізіологічні показники здоров'я.

Крім цього, оцінювалася успішність навчальної діяльності, а також сформованість показників ПСВ. Одержані результати дозволили виявити певні важливі закономірності. Зокрема, аналіз отриманих даних дає підстави констатувати, що при виборі майбутньої професії старшокласники часто керуються необхідністю врахування несприятливих умов сьогодення, ситуативними міркуваннями тощо і не враховують наявні у них внутрішні можливості щодо успішного виконання певної діяльності, у т.ч. стан власного здоров'я. Як відзначають самі учні, такий вибір диктують їм несприятливі соціальні умови.

Дослідження характеристик ПСВ у старшокласників на початку формуючого експерименту дає підстави констатувати їхню недостатню сформованість для свідомого, обґрунтованого і адекватного вибору майбутньої професії. Причому це стосується практично всіх важливих компонентів такого вибору: врахування наявних професійно важливих якостей особистості, стану власного здоров'я, можливості набуття освіти за обраним фахом, можливостей працевлаштування, специфіки і умов роботи за даною професією [6; 11].

Так, було з'ясовано, що за умови обмеження множини соціальних виборів – у зв'язку з безробіттям – цей процес є деформованим. У результаті учні часто змушені обирати не ті професії, які їм подобаються і не ті, до яких вони мають необхідні дані, а ті, на які можуть розраховувати – з огляду на можливість працевлаштування. Так, багато учнів переконані, що обрати ту чи іншу професію

їм заважає не відсутність знань чи необхідних якостей, а інші чинники (найчастіше вказувалося: відсутність потрібних знайомств, нестача грошей). Учні часто змушені орієнтуватися на ті професії, котрі дають змогу забезпечити їм необхідний прожитковий мінімум, але не відповідають їхнім запитам і внутрішнім можливостям. Подолати вплив таких переконань, які є досить розповсюдженими, досить часто просто не можливо. Дана тенденція набула поширення в сучасних умовах, тобто вона теж стала соціальною проблемою.

Відстежені тенденції вибору професії старшокласниками, що не відповідають їхнім індивідуально-психологічним особливостям. Основними з них є наступні:

- при виборі майбутньої професії старшокласники доволі часто не враховують своїх індивідуальних особливостей, на які слід орієнтуватися при виборі професійної діяльності, причому в даний час ця тенденція набула масового характеру;

- основний мотив вибору професії – матеріальний, що зумовлено наявною важкою економічною ситуацією в нашому суспільстві у даний час;

- молодь намагається уникати вибору професій, які пов'язані зі значними затратами зусиль, вважає їх неprestижними (які, проте, дуже потрібні для суспільства).

Виявлені тенденції становлять серйозну соціальну проблему, що змушує шукати шляхи і можливості для її подолання. Очевидно, виявлені закономірності зумовлені наявними соціально-економічними умовами в нашій державі у даний час. Так, у період економічних негараздів громадянам держави значно важче задовольняти матеріальні потреби, відповідно, це відчувають на собі і їхні діти, у т.ч. учні шкіл. Відповідно, вони орієнтуються на такі види діяльності, які б дали їм змогу задовольнити наявні потреби. Наступну з названих особливостей теж можна пояснити дією об'єктивних чинників; передусім тим, що система професійно-технічної освіти в даний час практично не діє (оскільки промисловість регіону вже друге десятиліття не діє і не потребує працівників).

Результати констатуючого експерименту свідчать про те, що розвиток мотивів, які зумовлюють вибір учнями шкіл певної професії, так і професійно важливих якостей особистості, а також, значною мірою, стан здоров'я, зумовлені як процесом виховання, так і наявними умовами соціалізації особистості, тобто детерміновані наявними соціальними чинниками. Отже, саме наявні в даний час умови для виховання і навчання підростаючого покоління, значною мірою зумовлюють як процес формування ПСВ старшокласників, як і подальший процес їхнього професійного становлення, як продуктивних працівників, що працюють задля суспільного блага. Ці ж умови формують певний рівень соціального здоров'я особистості, що визначає ставлення людини до суспільства, спрямованість та характер її суспільної активності, взагалі, робить особу активним учасником суспільних процесів чи пасивним спостерігачем. Проте ще більше деформованим – за наявних соціальних умов – є процес прийняття рішення про вибір майбутньої професійної діяльності. Причому всі виявлені негативні індивідуальні тенденції мають небажані соціальні наслідки.

Формуючий експеримент передбачав проведення дослідження педагогічного аспекту проблеми. Шляхом анкетування визначалися показники ПСВ

в учнів 10-х класів на початку навчального року; після цього всі учасники були поділені на дві групи: експериментальну і контрольну. Серед старшокласників, які увійшли до експериментальної групи, протягом двох років профорієнтаційна робота проводилася з врахуванням впливу стану здоров'я на ПСВ. У контрольній групі профорієнтаційна робота проводилася традиційними методами. Оцінку ефективності формуючого експерименту було здійснено шляхом дослідження динаміки показників ПСВ у старшокласників.

Формуючий експеримент полягав у тому, що з учнями проводилися як групові профорієнтаційні заходи (в межах спецкурсу "Основи вибору професії"): тематичні уроки, лекції-диспути, вечори-зустрічі та ін., так і індивідуальна профорієнтаційна робота. Групові заходи передбачали надання учням необхідних знань про процес професійного становлення особистості, як про формування професійно важливих якостей особистості, так і врахування стану здоров'я, всіх його складових, при виборі майбутньої професії. При цьому для отримання необхідних даних про стан здоров'я старшокласників та сформованість професійно важливих якостей їхньої особистості використовувалися відповідні діагностичні методики. На кожному занятті учням давалися завдання, які повинні були задіяти всі складові ПСВ, як процесу діяльності; при цьому був налагоджений контроль за усвідомленням старшокласниками їхнього професійного становлення.

Через два роки, а саме на час завершення навчання в загальноосвітній школі, знову було досліджено стан показників ПСВ серед учнів експериментальної і контрольної групи. Отримані дані засвідчують наявність позитивної динаміки показників у обох групах, проте серед старшокласників експериментальної групи ріст показників виявився значно вищим. Це дає підстави стверджувати, що запропоновані методи профорієнтаційної роботи є ефективними, тобто дають змогу зробити внесок у вирішення проблеми; причому не тільки на психолого-педагогічному (індивідуальному та груповому) рівні, але й у соціальному масштабі (що вимагає їх широкого впровадження).

Після проведення намічених профорієнтаційних заходів серед старшокласників експериментальної групи було проведено "залік" з профорієнтаційної роботи, що мав на меті з'ясувати рівень усвідомлення ними стану свого здоров'я і відповідності його вимогам професії, яку вони бажають обрати. Опитування було проведено у вигляді бесіди, за стандартизованим опитувальником, результати оцінювалися за 12-ти бальною шкалою. Згідно з виявленими знаннями старшокласники були поділені на чотири групи, відповідно до рівня усвідомлення ними стану свого здоров'я і його відповідності вимогам обраної професії. Після цього було проведено оцінювання адекватності ПСВ старшокласників, з огляду на відповідність наявного стану здоров'я вимогам обраної професії, яка встановлювалася на підставі експертних оцінок, експертами були фахівці з профорієнтації. В результаті було виявлено залежність між усвідомленням стану власного здоров'я та адекватністю ПСВ старшокласників [5]. Формуючий експеримент свідчать про те, що в результаті проведених заходів показники ПСВ учнів старших класів загальноосвітніх шкіл можуть бути суттєво покращені, що вказує на можливість подолання наявного протиріччя.

Стан профорієнтаційної роботи в закладах системи освіти у сучасних умовах теж неодноразово ставав предметом дослідження. Фахівці, що займаються як

налагодженням професійної орієнтації школярів, так і її безпосереднім здійсненням, констатують низьку ефективність заходів, що проводяться, вказуючи при цьому на дію ряду несприятливих чинників:

- недостатня кваліфікація кадрів, оскільки спеціалістів з професійної орієнтації у школах немає;
- недостатня кількість годин, що відводиться, згідно з навчальною програмою, на профорієнтаційну роботу;
- відсутність ефективних профорієнтаційних методик, придатних для застосування в сучасних умовах;
- відсутність у школах необхідних засобів для професійної психодіагностики;
- недостатня розробленість та відсутність впровадження здоров'язберігаючих освітніх технологій в навчальних закладах;
- відсутність фінансування, необхідного для проведення такої роботи на належному рівні і т.ін.

Як видно з наведеного (далеко не повного) переліку, наявні труднощі не можуть бути подолані безпосередньо на місцях, тобто у закладах системи освіти, які повинні займатися професійною орієнтацією підлітків та молоді. Тобто вони потребують втручання на всіх рівнях, починаючи зі загальнодержавного, і тому теж є важливою соціальною проблемою. В суспільстві відсутня адекватна (до вимог сучасності) система підготовки підростаючого покоління, виховання громадян держави, підготовки кадрів для народного господарства, які могли б змінити на краще ситуацію, що склалася.

Про важливість належного рівня фізичного і психічного здоров'я для досягнення успіхів у діяльності, професійній зокрема, неодноразово вказувалося дослідниками. Проте при цьому найменш вивченим є внесок в успішність діяльності соціальної складової здоров'я людини. З цього приводу варто особливо відзначити, що саме наявність сформованого соціального здоров'я особистості є необхідною для формування фахівця будь-якого профілю. Адже людина, якими б здібностями, знаннями вона не володіла, може використати їх на користь для оточуючих, суспільства загалом лише у тому випадку, якщо їй притаманне відчуття обов'язку, наявна сформована громадянська позиція, що проявляється у суспільно значущій громадській активності. Оскільки всі складові здоров'я людини становлять єдиний комплекс, формування кожної з них є однаково важливим як для особи, так і для суспільства. Відтак, у кінцевому рахунку, причина соціальних негараздів – низький рівень соціального здоров'я його членів.

Результати формуючого експерименту свідчать про те, що завдання допрофесійної підготовки учнів шкіл, формування їх ПСВ, як і професійної самосвідомості взагалі, можна успішно вирішувати як на індивідуальному рівні (при роботі з окремими учнями), так і на рівні малих соціальних груп (як окремий шкільний клас), чи навіть цілих установ (як загальноосвітній навчальний заклад); а також – за умови їх широкого впровадження – на рівні всього суспільства. Отже, проблема, яка розглядалася в даній роботі, піддається вирішенню сучасними засобами, наявними в арсеналі психології та педагогіки, а тому може бути поширена і на інші заклади системи освіти, що матиме наслідком вирішення проблеми в межах всього суспільства. Тобто вирішення суспільством індивідуальних

проблем, у т.ч. пов'язаних зі становленням кожної особи, матиме позитивні наслідки для всього соціуму загалом. Не виключено, що це єдино можливий шлях суспільного розвитку і подальшого поступу по шляху прогресу.

Проведене дослідження дає підстави зробити наступні **ВИСНОВКИ**.

1. Проблема, що розглядалася, має ряд аспектів, причому недооцінка, недостатнє вивчення чи ігнорування будь-якого з них має небажані соціальні наслідки, тому що негативні тенденції, виявлені при розгляді кожного з них, набираючи масового характеру, стають соціальною проблемою, оскільки є соціально неприйнятними, що має наслідком низьку ефективність соціальної системи в цілому. Тому наявні труднощі та недопрацювання в сфері професійної орієнтації, як і виховання взагалі, зумовлені незадовільними соціальними умовами у нашій країні в даний час, мають негативні наслідки для всього суспільства, і не дозволяють подолати наявну соціально-економічну кризу та здійснити розбудову нашого суспільства на правових і демократичних засадах.

2. Неоптимальні тенденції ПСВ учнів шкіл, які зумовлюють їхню недостатню сформованість (і, відповідно, неготовність до адекватного вибору майбутньої професії) спричинені ситуацією в суспільстві у даний час, зокрема, недостатньою ефективністю профорієнтаційної роботи; а їхня наявність і поширення, зі свого боку, робить неможливим виправити ситуацію в суспільстві. Тобто маємо справу зі взаємозалежністю процесів у суспільстві, на всіх рівнях: індивідуальному, груповому та соціальному. Така взаємозалежність утруднює вирішення кожної з наявних складових проблеми зокрема, і передбачає задіяння для їх вирішення комплексного втручання, одночасно на різних рівнях практики.

3. Вирішення поставленої проблеми вимагає здійснення комплексу наукових досліджень для розробки сучасних, ефективних профорієнтаційних технологій і їхнього широкого впровадження, що потребує не тільки зміни державної політики у сфері виховання та освіти підростаючого покоління, але й зміну ставлення до науки, її ролі в суспільному житті загалом, і у вирішенні нагальних завдань зокрема; необхідним є також здійснення змін у державному законодавстві, яке б зробило можливим вирішення даної проблеми, а також створення системи профілактики негативних соціальних явищ у суспільстві, закладах системи освіти передусім.

В майбутньому передбачено продовжити дослідження даної проблеми, зокрема, з'ясувати чинники взаємного впливу процесів у суспільстві (на рівні державної освітньої та молодіжної політики) та особливостей професійного самовизначення учнів шкіл (на індивідуально-психологічному та груповому рівні), а також наявні тенденції у даній сфері суспільних взаємин. Видається також доречним продовжити дослідження впливу стану здоров'я на процес формування особистості людини.

Література

1. *Амосов Н.* *Енциклопедія Амосова. Алгоритм здоров'я. Человек и общество.* Донецьк: Сталкер, 2002.
2. *Вінтюк Ю.* Особливості професійного самовизначення старшокласників у ринкових умовах // *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 1998. № 3. С. 190–196.

3. *Вінтюк Ю.* Оптимізація професійного самовизначення старшокласників у сучасних умовах // Педагогіка і психологія професійної освіти, 1999. № 1. С. 228–235.
4. *Вінтюк Ю.* Показники здоров'я як чинники професійного самовизначення в юнацькому віці // Педагогіка і психологія професійної освіти, 1999. № 3. С. 268–276.
5. *Вінтюк Ю.* Усвідомлення старшокласниками стану власного здоров'я як умова адекватного професійного самовизначення // Педагогіка і психологія професійної освіти, 2002. № 2. С. 197–204.
6. *Вінтюк Ю.* Формування професійної самосвідомості старшокласників // Педагогіка і психологія професійної освіти, 2002. № 6. С. 301–309.
7. *Вінтюк Ю.* Усвідомлення старшокласниками відповідності стану власного здоров'я вимогам майбутньої професії як важлива складова здорового способу життя // Філософські пошуки, 2003. Вип. XIV–XV. С. 357–364.
8. *Вінтюк Ю.* Формування здоров'я як завдання педагогіки // Філософські пошуки, 2006. Вип. XXI–XXII. С. 274–281.
9. *Вінтюк Ю.* Особливості фізичного, психічного і соціального здоров'я старшокласників (з врахуванням статі респондентів) // Гендерні стереотипи індивідуального здоров'я. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Луцьк, 2007. С. 23–27.
10. *Вінтюк Ю.* Залежність сформованості професійно важливих якостей особистості старшокласників від стану їхнього здоров'я // Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Харків, 2008. Т. 1. С. 49–54.
11. *Вінтюк Ю.* Вплив стану здоров'я старшокласників на професійне становлення їх особистості: валеолого-педагогічний аспект проблеми // Здоровий спосіб життя. Зб. наук. статей, 2008. № 27. С. 15–20.
12. *Вінтюк Ю.* Врахування стану здоров'я при виборі професії: філософський, валеологічний і психолого-педагогічний аспекти проблеми // Філософські пошуки, 2008. Вип. XXVII. С. 458–462.
13. *Вінтюк Ю.* Автоматизована профорієнтаційна система для учнів загальноосвітніх закладів з врахуванням стану здоров'я // Здоровий спосіб життя. Зб. наук. статей, 2008. № 30. С. 19–24.
14. *Вінтюк Ю.* Професійна орієнтація із застосуванням Автоматизованої профорієнтаційної системи // Здоровий спосіб життя. Зб. наук. статей, 2008. № 33. С. 13–18.
15. *Гончаренко М.* Валеопедагогические аспекты духовности. Х.: ХНУ им. В. Н. Каразина, 2007.
16. *Деркач А.* Акмеологические основы развития профессионализма. М.: МПСИ, 2004.
17. *Кириленко С.* Розвиток педагогічних технологій формування культури здоров'я старшокласників // Рідна шк., 2003. № 11. С. 50–55.
18. *Колесникова Т.* Мир человеческих проблем. Психологическая концепция здоровья. М.: Владос Пресс, 2003.
19. *Кривошеева Г.* Культура здоров'я особистості як соціально-педагогічна проблема // Шлях освіти, 2001. № 1. С. 35–37.
20. Психологія професійного здоров'я. СПб.: Речь, 2006.
21. *Сапуга І.* Стан здоров'я дітей України. Фактори "ризиків" шкільного середовища // Основи здоров'я і фізична культура, 2007. № 12. С. 65–69.

A PROFESSIONAL ORIENTATION AND HEALTH OF STUDENTS OF SCHOOLS: A SOCIAL ASPECT OF A PROBLEM

Anton Ananiyev

South-Ukrainian C. Ushynskiy national pedagogical University,
Staroportofrankivska Str., 26, Odesa, 65020, Ukraine,
e-mail: aam@pdpu.edu.ua

Yuriy Vintyuk

National university "L'viv Polytekhnik",
April Str., 6, L'viv, 79044, Ukraine,
e-mail: yurvin@ukr.net

The analysis of a number of previous investigations of the state of health of senior pupils influencing the process of their professional self-determination on the purpose of finding out social determination of the exposed conformities to the law is carried. Data of the results of analytical investigation of the problem are given, and also social factors which determine the process of professional self-determination of the students of schools are exposed. The results of the empiric research which were conducted in two stages and consisted of establishing and forming experiments are analysed. Findings are analysed for the exposure in them of social constituent, social factors which predetermine efficiency of proorientational work in modern general establishments are exposed, and also affect the state of health of schoolboys. Conclusions in the conducted work, the account of which will allow the improvement of the method of proorientational work with the students of schools in modern terms, are made.

Keywords: professional self-determination, more professional important qualities of a personality, indexes of health, determination, social conditionality.

Стаття надійшла до редколегії 2.06.2010

Прийнята до друку 16.06.2010